

ELMONDOM KÜZDELMES ÉLETEM (I.)

L A J O S M I H Á L Y

GYERMEKKOROM

Hároméves koromig nyúlnak vissza emlékeim. Egy ezerholdas birtokon születtem 1914-ben. A magyar kakastollas csendőrök fogdosták össze a katonaszökevényeket, ez pedig úgy 17-18 táján lehetett, mert még nem jöttek be a románok. Kiskoromból apámról nincsenek emlékeim, mert még tizenhatban orosz fogságba került, és csak a háború után keveredett haza, ez idő alatt mindössze egyszer adott hírt magáról. Öten voltunk testvérek: a Teréz, a Pál, a Mária, majd jómagam és Ilona. A béreslakások úgy voltak beosztva, hogy egy nagyobbacska közös konyhára nyílt két szobaajtó. A közös konyhában úgy volt megépítve a banyakemence, hogy fele az egyik szobát, másik fele a másik szobát fűtötte. A kemence szájánál kétfelől volt egy-egy téglasparhelt. Két hosszú épületben harminc béreslakás volt. Külön épületben lakott a számadó juhász meg a gulyás. A birtokon ötven ököriga volt, az ökrök, mind a kétszáz fehérek, nagyszarvúak voltak. Akik az ökröket hajtották, béresek voltak, akik a lovakat, kocsisok. A háború miatt kevés férfi volt a birtokon, többnyire azok maradtak otthon, akik valami miatt nem váltak be katonának, meg azok a legények, akik még nem kerültek sorozás alá. Az épkézláb férfiak helyett viszont ott volt a sok orosz fogoly.

Az ispán villaszerű házában a végében volt még egy épület, amelyikben a nagyapám meg a béresgazda lakott. Ezek már padlós szobák voltak, éléskamrával.

Minden béresnek volt egy tehene, ez látta el a családot tejjel. sok tej kellett, nagy volt a család. Elképzelhető, hogy a Feodor-tanyán (így hívták a birtokot) mennyi gyerek volt. Az uraságnak nem volt tehene, csak egy tenyészbikája. A béresek tehenének a gulyását az uraság fizette, a tehének részére a takarmányt is az uraság biztosította. Volt viszont az uraságnak kétezer birkája.

Most pedig rátérek arra, hogy éltünk ott mi, gyerekek. A birtokon iskola nem volt, csak Keresztesen, ez egy színmagyar falu volt a

Feodortól hat-hét kilométerre. Ott is csak négy elemi. Aki tovább szerette volna taníttatni a gyereket, az beadta Temesvárra, ha élt ott valami rokona. Keresztesre vagy gyalog, vagy vicinálison jártak a gyerekek iskolába. Keresztes három kilométerre fekszik Módostól (Jaša Tomić).

Azzal szórakoztunk, hogy leakasztottuk az ekéről a kétkerekű taligát, ezen a taligán húzogattuk-tologattuk egymást. Ha meguntuk a játékot, szanaszét hagytuk a taligákat, a béresek nagy örömeire. No, el-elkaptak bennünket, szépen fölhajtották a pöndölünket, és elporolták a fenekünket. Mert tudni kell, hogy öt-hat éves korig egész nyáron egy szál ingben, azaz pöndölben jártunk. Minden gyereknek volt külön is barátja, de leginkább nagy bandába verődve játszottunk a széna- meg a szalmakazlak körül. Nekem is volt két jó barátom, a Đoka meg az Andris, velem egy idősek voltak. Đoka szerb, Andris román, de nem tudott románul. Félkarú volt, már így is született, ez a fél karja csak könyékgig volt meg, a karja végén korcs kis ujjakkal.

Történt egyszer a kis Kirić Đokával egy esetem, amit életem végéig nem felejték el. A tanyától olyan ötszáz méternyire volt egy nagy artézi kút, mindenki abból ivott. Mellette egy jókora betonmedence. Valamikor használhatták valamire, most egy óriási ököristálló-ajtóval volt befödve. Hogy, hogyanem, az egyik sarka födetlen maradt. Egy késő délutánon a Đokával ennek a medencének a közelében játszottunk. Aztán letelepedtünk a medence fedetlen szélére, a víz olyan hatvan-hetven centire lehetett alattunk, nyújtogattuk bele a lábunkat, de a vizet nem értük el. Đoka ebbe nem nyugodott bele, mind lejjebb ereszkedett, s már mondta is, nézd, Misi, az én lábam leér a vízbe, vigyázz, mert beleesel, szóltam rá, de alighogy ezt kimondtam, az én Đoka barátom már bele is pottyant a medencébe. Amikor lenéztem, láttam, hogy Đoka egyelőre a vízen lebeg, mert a pöndöle tele lett levegővel, és ez fönttartotta. Kiabálni kezdtem, hogy szorítsd össze a szád, nehogy víz menjen bele, miközben lehasaltam a deszkaajtóra, és lenyújtottam neki a karomat. kapaszkodj bele! – kiabáltam. El is kapta a karomat, de kicsúszott belőle, újra megpróbálta, most erősebben bekapaszkodhatott, nagy nehezen sikerült kihúznom a vízből. Rögtön utána levetette a pöndölét, közös erővel kicsavartuk, majd még mindig remegve az ijedségtől, elindultunk a tanya felé. Azt mondja Đoka, ne menjünk haza, mert ha az anyja meglátja a vizes pöndölét, nagyon megveri, aludjunk inkább egy üres disznóólban. Tán ott is alszunk, ha nem tűnik föl Julka néni, Đoka édesanyja, pálcával a kezében. Valahogy már híre mehetett a „fürdésnek”, futott felénk Julka néni, és ahogy összetalálkozunk,

rögtön engem kezd faggatni, mi történt. Én elmondtam mindent, úgy, ahogy volt. Erre engem megcsókolt, Đokának pedig alaposan elnaspágolta a fenekét. Másnap reggel beállít hozzánk az ispán fia, a Dezső (nálam két évvel idősebb). Menjek vele, hívat az apukája. Megijedtem, mert mindig volt mitől félnünk, mert mindig volt egy kis vaj a fejünkön, hát most is megijedtem. Mégis elindultunk, a házuk előtt már ott várt bennünket az ispán úr, a könyvelő meg néhány béres, akiknek épp nem akadt sürgősebb dolguk, no meg ott várt rám a nagyapám, a mezőőrök főnöke. Az ispán odajött hozzám, meg-simogatta kopasz fejemet, és megkért, meséljem el, hogy történt a Đoka vízbe esése és kimentése. Elmondtam töviről hegyire. Csak azt nem értettem, mért olyan fontos ez, hogy még az ispán is foglalkozik vele. Ha már beleesett a cimborám a vízbe, ki kellett onnan húzni. Amikor mindent elmondtam, az ispán úr megkérdezte: nem féltem, hogy a korhadt deszka beszakad alattam, és én is a medencébe zuhanok. Mert akkor, ugye, mind a ketten belefulladunk a vízbe. Én erre is csak azt válaszoltam, hogy a Đokát ki kellett húzni. No, mondta most az ispán úr, te megmentetted a barátod életét, ez egy hősi cselekedet volt a részedről. Nem egészen értettem, hogy ez mit jelent, de ráhagytam. Most pedig, folytatta az ispán úr, menjete be szépen a Dezső fiammal az Asszonysághoz (így hívta a feleségét), majd kaptok valamit. Tüstént be is mentünk, az Asszonyság már ott várt bennünket egy-egy nagy karaj lekváros kenyérral. Amikor befejeztük az evészetet, az Asszonyság kihozott a szobából egy szép fehér matróruhát, a Dezsőé volt, de ő már kinőtte, rám meg éppen jó volt. Ez legyen a tied, mondta az Asszonyság, de csak ünnepnapokon vedd magadra, hogy el ne piszkolódjon. És még azt is mondta, hogy ha én nem húzom ki Đokát a medencéből, ha Đoka belefulladt volna a vízbe, az ispán úr bajba került volna. No de hasonló többé nem fog előfordulni, mert a medence száját máris befödtek tiszta új deszkával. Én meg alig vártam a vasárnapot, édesanyám rám adta a matróruhát, én meg büszkén feszítettem benne. Hétfőn újra a megszokott pöndölbé bújtam, arra nem kellett annyira vigyázni.

Édesanyám rendkívül dolgoz asszony volt, rengeteget küszködött értünk, fölnevelte a Flóra tehenünk borját, a Szezkfűt, bejárt a temesvári piacra túrórt, tejfölt, vaját árulni, onnan is öltöztetett bennünket, a temesvári Hangli-piacról, ahol az úri gyerekek által kinőtt, jól karban tartott ruhákat árulták. A nővéremet már kilencéves korában megtanította főzni, tésztát gyúrni. El sem érte még az asztalt, egy kisszékre állt föl, és úgy gyúrta a tésztát, és így főzött, mert a tűzhelyet se érte még el másképp, csak kisszékről. Amikor édesanyám

kint a határban dolgozott, cipelte utána az ebédet, de mielőtt ezt megfőzte volna, minket apróbbakat rendbe tett, majd követtük az ebédvívésben, csetlettünk-botlottunk utána, persze mind mezítláb.

De hogy visszatérjek gyerekkori csínytevésünkre, elmondok még egy esetet. Valamelyik pajtásunk azt mondja egyszer, hogy az istálló padlásán sok mák van, megdézsmálhatnánk. No, kétszer se kellett mondani, megindultunk. A padlásajtó nem volt bezárva, a banda fölveretett a létrán, nekihasaltunk a máknak, és tele pofával ettük. Ahogy így lakmározunk, egyszer csak nagyot csattan a padlás ajtaja, és halljuk is a Srejo bácsi hangját (béresgazda volt): no, máktolvajok, a padláson virrad rátok, mert onnan biz le nem jöttök, rátok zártam a padlásajtót! Ezt mondta, pedig az ő fia is köztünk volt, a Živko. Erre az apraja rögtön bögni kezdett, a Živko, a legnagyobb közöttünk, csitítgatta őket, és rögtön kijelentette: tudja a módját, hogyan szabadulhatunk ki. Az volt a helyzet, hogy az istálló mellé volt ragasztva egy melléképület, itt tárolták a takarmányt, ide a padlásunkról át lehetett bújni, ennek a padlásán pedig volt egy jókora luk, hát ezen a lukon kellett valakit kötélén, láncon leereszteni, aki majd kinyitná a ránc csukott padlásajtót. De ki legyen az a valaki? Végül egy Mirko nevezetű barátunk jelentkezett; ez a Mirko nem volt egészen épelméjű, de jámbor volt, nem ártott senkinek, hát a derekára kötöttük az ökörláncot, mindnyájan belekapaszzkodtunk, azt hittük, szépen, simán le bírjuk ereszteni, de Mirko nehezebb volt, mint gondoltuk, nem tudtuk megtartani, a lánc vége kiszaladt a kezünkből, Mirko meg lezuhant, összezúzta magát, üvölteni kezdett, az emberek összefutottak, mindket azonnal kiszabadítottak fogságunkból, a barátunkat pedig az ispán úr stájerkocsijára tették, s vágattak be vele Módosra az orvoshoz. Persze előbb rendes ingbe bújtatták, mert szegénynek csak olyan cafatokban lógó gúnyája volt. A kocsira egy tagbaszakadt bérest ültettek Mirko mellé, ez fogta le a gyereket, különben leugrott volna a kocsiról, mintha csak sejtette volna, hova viszik. El is mesélték aztán, hogy Mirko, amint megpillantotta a fehér köpenyes orvost, kiszakította magát a béres kezéből, kirohant az utcára, épp piaci nap volt, a piac tele nagy dinnyerakásokkal, ezeken vágatott keresztül, szétrugdálva a dinnyehegyeket. A kofák a fehér ruhás ámokfutót valamiféle fantomnak vélhették, a kofaasszonyok sivalkodtak, futásnak eredtek, végül utolérték a komát, elcsípték, három-négy ember ragadta grabancon, és vitték vissza az orvosi rendelőbe. Ennek a Mirkónak az volt a szokása hogy este összeszedte a szanaszét ugráló békákat, és a kútra járó asszonyok gallérja alá nyomkodta őket. Volt nagy sivalkodás. Ő meg nagyokat röhögött. A

teljesen elnyűtt lajbikból, pantallókból levagdosta a zsebeket, s madzaggal mind a derekára kötözte, telerakva őket mindenféle láncdarabbal, madzaggal, rossz csavarral. Nyáron ezekből a zsebekből álló gúnya volt az egyetlen öltözéke.

Még mielőtt befejezném a feodori gyerekkori élményeim leírását, elmondok még egy tragikus történetet, amire azóta is fájdalommal gondolok vissza. Édesapám legfiatalabb öccse, az első Lajos Mihály (jelenleg van belőlünk három) tizennégy-tizenöt éves lehetett, én a hatodik évemben jártam, ez a Lajos Mihály végtelenül szeretett bennünket. A lakásunk előtt a fal mellett le volt döntve egy hosszú akácfatörzs, ez volt a mi kispadunk, ha eljött hozzánk Lajos, végigültük ezt az akácfatörzset, meséket hallgatva. Mert Lajos nagyon szeretett olvasni, mi meg szájátva hallgattuk. Egyszer eljött bemutatni, milyen szép cifraszűrt vetek neki. Meleg, nyári este volt, mégis magára terítette, és mert már öreg este volt, azt mondta, ő is nyugovóra tér, talált itt a közelünkben egy jó alvóhelyet, szűnyogmenteset. Ez a hely egy mislinggel, csalamádéval megrakott szekér alja volt. Oda húzódott be az első Lajos Mihály, magára terítette a cifraszűrt, és boldogan elaludt. Másnap hajnalban – épp Szent István napjára virradtunk, amit a románok nem engedtek megünnepelni –, szóval másnap hajnalban a béresek befogták a mislingesszekérbe az ökröket, nem is sejtve, hogy a szekér alatt valaki az igazak álmát alussza. Ahogy a szekér elindult, a cúgpántok elkapták az alvó valakit, a tengely alá préselték, és összeroppantották a mellkasát. Édesanyám épp akkor ért oda a szekérhez fejővel a kezében, látja, hogy Misi föltápáskodik a földről, a szájából véres hab ömlik, majd rögtön újra elvágódik. Ott vagyok én is anyám szoknyája mögött, mindent látok. Összefutnak a béresek, Misit gyorsan bevitték a legközelebbi béreslakásba, lefektették, az ispán kocsisa minden felsőbb parancs nélkül befogta a két legjobb lovat, vágatva mentek Módosra orvosért, de bizony szegény Miskán már nem lehetett segíteni. Amikor az orvos kijött Miskától, nagyapám megkérdezte tőle: doktor úr, van segítség? Az orvos csak a fejét rázta. Ekkor nagyapám zokogásba tört ki. Amikor végül lenyugodott, rám nézett, megsimogatta a fejem, és azt mondta: ne sírj, kisfiam, most már te viszed tovább a Miska nevét.

Ez történt Szent István napján 1920-ban, mi pedig októberben elköltöztünk a tanyáról. Nagyapám rendelt a részünkre egy vagon, erre raktunk föl minden cuccunkat. Előzőleg édesanyám eladta két tehenünket és a kocát. Anyám a marhavagonban fölállított két ágyat, lefeküdtünk, mire megvirradt, már bent álltunk a temesvári vasútállomáson egy mellékvágányon. Még aznap este Törökbecsére értünk.

A vagonunkat lezárták, mi meg édesanyánkkal végigvonultunk a törökbecsei főutcán, elballagtunk egészen a Tiszáig, ott egy nagy csónakba ültünk, ekkor már sötét este volt, de azért még lehetett látni a nagy vizet, a csónakost Bakusz Pista bácsinak hívták, a szüleink komája volt, hát ahogy beültünk a ladikba, én azon csodálkoztam, hogy miért kell ezt csinálni, mért nem kerüljük meg a vizet szárazon, mert eddig folyót még nem láttam és azt hittem a Tiszáról, hogy ez csak olyan talajvízféle, mint amilyenek a Feodor-tanya körül voltak. Átkelve a Tiszán megindultunk a töltés bácskai oldalán. Édesanyám úgy tudta, hogy a szülei tanyája innen a harmadik, igen ám, csakhogy azóta, amióta ő nem járt erre, megváltozott a táj, több tanya épült, alig vánszorogtunk már, a négyéves Ilonkát hol a Teréz néném, hol a Pali bátyám cipelte, szegény anyánkat meg a tanyai kutyák rohamozták, végre nagynehezen megtaláltuk nagyapáékat, nagy volt az öröm, de vacsora után fáradtan rögtön ágyunk dőlt a gyerekhad. Reggel volt mit látnom: az udvaron négy-öt kutya, mindig szerettem a kutyákat, nyolc gyerek, közülük négy hozzám való, de rögtön azzal kezdték, hogy csúfoltak bennünket, életemben ekkor találkoztam először a honvágygyal, eszembe jutott az elhagyott Feodor-tanya, a pajtások. Egy ideig minden reggel arra ébredtem, hogy sírok. Mentem volna vissza az elhagyott helyre. Persze nem lehetett, munkára fogtak bennünket, én a disznókat kezdtem őrizni, Pali bátyám a csángó nagyapánknak segített. Kellott is a segítség, mert nagyapám keze alá ötven tehén és ötven-hatvan hold szántó tartozott, a gazdát, illetve a bérlőt Dajcs Miksának hívták. A csángó származású nagyapámat meg Kovács Bálintnak.

Huszzonegy nyarán apám megjött a hadifogságból, a gazda őt is felvette béresnek. Apámnak minden vasárnap jelentkeznie kellett a csendőrségen, mivel orosz fogságból jött haza, s így kommunistagyanús volt. Erre tán okot is adott, mert az ismerősök előtt dicsőítette az orosz rendszert, és egy ember, aki pályázott apám helyére, beárulta őt a gazdánál. Még azon az őszön föl is mondott apámnak a gazda. Más hely után kellett néznie, talált is egy béresi állást egy Milin Josip nevű gazdánál, mégpedig jóval nagyobb fizetéssel, mint amilyen az előző volt. Itt a bátyámat is elhelyezte gulyásnak. (Ennek a gazdának volt egy Radivoj nevű gyereke, két évvel volt idősebb nálam, míg náluk szolgáltam, ő volt a legkedvesebb játszótársam. Később híres fülspecialista vált belőle, majd az egyetem dékánja lett.)

Négy évig voltunk Milanéknál, ekkor a gazdánk teljesen tönkrement, csődeljárást indítottak ellene, annyira a tönk szélére jutottak,

hogy még a fiát, Radivojt se tudta tovább taníttatni, ekkor a fiú kijelentette, hogy őbelőle pedig orvos lesz, ha másképp nem, hát a maga erejéből. Így is történt: órákat adott Becse gazdag, de bárgyú gyerekeinek, leérettségizett, majd kiment Párizsba, beiratkozott az egyetemre, de az erre való pénzt is maga kereste meg, ahogy ezt nekem később mesélte. A friss diplomájával hazajött, megnősült, elvette Becse leggazdagabb lányát (Đuro Glavaškiét), így veje lett egy ötszáz holdas gazdának, a gimnáziummal szemben szép házat vett, megnyitotta orvosi rendelőjét, amit a legkorszerűbb műszerekkel látott el. Csakhamar népszerű orvos lett, sort álltak az emberek a rendelője előtt, a szegényeket ingyen kezelte, sokuknak még a gyógyszert is a saját zsebéből fizette.

A KISBÉRES

No, miután Milan gazda tönkrement (talán a nagy kendertermelésben), egy sváb kendergyárat épített épp a mi lakásunk előtt. Ott kapott munkát édesanyám, a két lánytestvérem meg jómagam is, abban az időben hetente nyolcszáz dinárt kerestünk, ez igen szép pénznek számított akkorában, és mivel apám is elég jól keresett, a gyár leálltával elszegődtünk egy Steić Milan nevű gazdához, ott a bágtyám már háromnegyed bért kapott, én kisbéres lettem fél béren, tizenégy éves voltam akkor. Kaptam négy ökröt, szerettem őket hajtani, mert lassan, cammogva jártak, ott jöttem rá magamtól, milyen téves mondás az, hogy buta, mint a hatökör, okosabb állat ez, ha szépen bánnak vele, mint némelyik ember, mert szép szóval kormányozható, egyetlen hibája talán, hogy pontosan tudja, mikor üti el az óra a tizenegyed, mert tizenegy után nem akarja látni a barázdát. Mondom, tizenégy éves voltam, a jármot nem bírtam fölemelni, hát maguk az ökrök hajtották járomba a fejüket. Ilyen jámborak voltak! De szántani már nagyon jól tudtam, olyan egyenes barázdát húztak az ökreim, mintha zsinórra lett volna, a gazda alig hitt a saját szemének.

No de hagyjuk az okos ökröket; itt, ennél a gazdánál a fészter alatt rozsdásodott két Kormis gyártmányú aratógép: szinte új koruktól ott rozsdásodtak, mert a gazda úgy tartotta, hogy nem lehet őket használni. Apám értett a mezőgazdasági gépekhez, megkérte a gazdát, engedje meg, hogy kipróbálja őket. Próbálgathatja egész nyáron, nevetett a gazda, mert az őszi árpát már vágni lehet, aztán meg következhet a búza. Apám olajat kért, megkente, jól átnézte a gépet, majd befogott elébe négy lovat, s már meg is kezdődött az aratás: a gép gyönyörűen vágta a rendeket, s bekötve rakta le a kévét. Egy

szuszra levágta a négy holdat. Aztán megjavították a másik gépet is, így a két aratógép tíz nap alatt befejezte a munkát a hetven láncon. A keresztezésért külön tizenöt kiló búzát kaptunk holdanként. Így a kendergyári keresettel őszre szépen összejött a pénzünk, úgyannyra, hogy itt apám fölmondott, és 1928 tavaszán húsz hold földet bérelt tanyával. A fölszerelést a két jó, erős lóval a gazda adta. Öt hold cukorrépat, ugyanannyi kukoricát és tíz hold búzát vetettünk. Nagyon jó esztendőnk volt, rekordtermést takarítottunk be. Ennek köszönhetően a rákövetkező évben egy másik tanyát béreltünk harminc lánccal földdel. Ekkorára mi, gyerekek már fölcseperedtünk, aratáskor jómagam is emberszámban kaszáltam. Igaz, nem voltam megtermett, alacsony voltam, de csupa izom, a kaszám is jó, élesre kalapálva, mint a borotva, nem éreztem fáradtságot. Sose felejttem el azokat a perceket, amikor megálltunk pipahujára. Apám elővette a dohányt, cigarettát csavart, aztán a dóznit átnyújtja a bátyámnak, ő is sodort magának egy cigarettát, apám ekkor megszólalt: add tovább a dóznit az öcsédnek, ő is csavarjon egyet, mert ha már emberszámban kaszál, joga van rágyújtani! No, de én erre megszólaltam, és azt mondtam: ha eddig nem szívtam, ezután se fogok. Ezt a szavamat álltam is egész eddigi életemben . . . Lejár az a három esztendő is, 1932 őszén hatvan lánccal földet béreltünk. Ekkor már volt négy saját lovunk, négy tehenünk. Csak a 33-as év nem sikerült. Állandóan esett, annyira, hogy se a répat, se a kukoricát nem bírtuk megkapálni, az alacsony fekvésű földre nem bírtunk rámenni, a búzán kívül így minden tönkrement, a búza is csak azért maradt meg, mert partos földön volt. Egyszóval tönkrementünk. Átmentünk a törökbecsei határba felesnek, közben ott két év alatt annyira fölpendültünk, hogy egy árverésen vettünk egy használt aratógépet, a következő esztendőben újra bérelhettünk földet, s a saját aratógépünkkel vághattuk a búzát. Ez idő alatt a lánytestvéreim férjhez mentek, 1935-ben jómagam is megnősültem, és ezzel egy csapásra véget ért nemcsak a gyerekorom, de ifjúkorom, illetve legénykorom is.

Most még csak néhány szót az iskoláimról. Gyermekkoromban iskolába nem jártam, mert tanyákon éltünk, messze minden iskolától. A Kovács Bálint nagyapám tanított meg bennünket írni, olvasni, számolni. Ahogy megtanultam a betűket, attól fogva mindig nagyon szeretek olvasni. Legénykoromban tagja voltam a Katolikus Legényegyletnek, az egyesületnek nagy könyvtára volt, nyalábszámra hordtam a könyveket a tanyára. Ez komoly könyvtár volt, így elmondhatom, hogy én nem ponyván, hanem klasszikusokon nevelkedtem. Jókait, Mikszáthot, Móriczot olvastam, Petőfit valósággal

imádtam. 1942-ben az óbecsei alsóvárosi iskolában tanfolyamot indítottak azok számára, akiknek legalább két elemjük volt, hogy megszerezhessék a hat elemet. Nekem nem volt egyetlen osztályom se, de tudtam írni, olvasni, számolni; a tanító nem akart felvenni, megkértem, tegyen tudáspróbát. Végül beleegyezett, olvastatott, számoltatott, majd a magyar történelemből tett föl kérdéseket. Nagyon megörültem, mert ebben igen jártos voltam olvasmányaim révén; ismertem az összes Árpád-házi királyokat, az Anjoukat és a többieket. El is végeztem a hat osztályt, mégpedig jeles eredménnyel. 1948-ban a sofőrtanfolyamon elismerték a magyar bizonyítványomat.

(Folytatjuk)

